

QUADERNS

FUNDACIÓ JOAN MARAGALL

Religió i valors

en la Catalunya actual

JOAN COSTA

FUNDACIÓ JOAN MARAGALL

(16)

1993

Q U A D E R N S

FUNDACIÓ JOAN MARAGALL

Religió i valors

en la Catalunya actual

JOAN COSTA

FUNDACIÓ JOAN MARAGALL

FUNDACIÓ JOAN MARAGALL
CRISTIANISME I CULTURA

Rivadeneyra, 3, baixos
08002 BARCELONA

Editorial Claret

Editorial Claret, S.A.
Roger de Llúria, 5 - 08010 Barcelona
Imprès a Libergraf, S.A.
Constitució, 19 - Barcelona
ISBN 84-7263-871-5
Dipòsit Legal: B.: 28.967-1993

ÍNDIX

<i>Introducció</i>	5
<i>Antoni Matabosch</i>	
I. LA CATALUNYA DELS ANYS 90 SEGONS INFORMES SOCIOLÒGICS RECENTS	7
<i>Joan Costa</i>	
1. Pretensions i límits d'aquest document	7
2. ¿Quin perfil es dibuixa de la societat catalana?	9
3. El factor religió	15
4. La societat que es perfila: la joventut dels 90	20
5. Reflexions a tall de conclusió	23
II. APROXIMACIÓ ALS VALORS I A LA RELIGIOSITAT DE LA CATALUNYA ACTUAL	26
<i>Jornada d'estudi de la Fundació Joan Maragall</i>	
1. Introducció	26
2. Un primer diagnòstic sobre la realitat: com estem?	27
3. Propostes d'acció: què cal fer?	33
III. CONCLUSIONS	38
<i>Patronat de la Fundació Joan Maragall</i>	
1. Diagnòstic	38
2. Propostes	41

INTRODUCCIÓ

D'una manera recurrent, a les reunions periòdiques del Patronat de la Fundació Joan Maragall s'ha fet present la discussió sobre la religiositat dels catalans i –amb més ambició– sobre la permanència i el futur de la religió, sobretot a Occident i a la vella o renovada Europa.

L'aparició els darrers mesos d'una sèrie d'enquestes dedicades a la qüestió dels valors, de la religiositat i del cristianisme a Catalunya va contribuir a fer-nos decidir a estudiar més acuradament el tema i, més tard, prendre-hi posició com a Fundació. Per a això es va procedir en tres fases segons el mètode següent:

a) Encarregar una valoració precisa, concreta i crítica del conjunt de treballs sociològics a Joan Costa i Riera, sociòleg cedit per la Fundació Jaume Bofill.

b) Convocar una reunió del Patronat de la Fundació Joan Maragall, ampliat amb persones representatives de la sociologia, del periodisme, del pensament o dels moviments cristians de joventut, amb la finalitat de dedicar una jornada a l'estudi del tema, no tan sols en el seu vessant teòric (això seria, per establir un diagnòstic), sinó buscant una posició pràctica des de la qual fos possible formular propostes per promoure una situació religiosa millor i més normalitzada en el nostre poble. Aquesta presa de posició pràctica s'ha d'entendre com un ajut al compromís de la Fundació que es desprèn del seu objectiu primari: promoure les relacions positives entre cristianisme i cultura, de manera que s'afavoreixi la inculturació de la fe en el nostre món.

c) Elaborar una declaració de la Fundació Joan Maragall que expressés l'opinió del seu Patronat, tant pel que fa al diagnòstic com a les accions que aquest pot comportar.

L'estudi de Joan Costa va ser presentat el setembre de 1992 i la jornada d'estudi va tenir lloc el 28 de novembre. Els mesos següents el Patronat procedí a resumir, avaluar i comentar el material. Ara pu-

bliquem el fruit dels tres moments d'aquesta iniciativa: l'estudi sociològic, el resum de la jornada d'estudi i la reflexió final del Patronat de la Fundació.

El que es diu en aquest Quadern s'adreça en primer lloc a la mateixa Fundació. Som nosaltres qui ens sentim interpel·lats per les anàlisis i empesos a l'acció per les propostes suggerides. El fem públic, també, per tal que pugui ser estudiat, meditat i discutit pels diversos àmbits de l'Església catalana. Quan vam decidir fer aquest estudi no es pensava encara a celebrar un concili català: quan va ser convocat, vam veure clarament que aquesta podia ser una contribució de la nostra institució al discerniment conciliar.

ANTONI MATABOSCH
Pasqua de Resurrecció de 1993

I
LA CATALUNYA DELS ANYS 90
SEGONS INFORMES SOCIOLÒGICS RECENTS

Joan Costa

1. Pretensions i límits d'aquest document

Crec que és oportú situar el marc d'aquest document perquè el lector no n'esperï allò que no pot donar. Pretenem que sigui un instrument útil per a la reflexió i la discussió sobre la realitat de la societat catalana, sobretot pel que fa a les creences i les actituds religioses. I, per aconseguir-ho, partim de la informació que prové de la mateixa societat, a través de documents elaborats per especialistes. La redacció de l'informe s'ha basat en els següents treballs:

ANDRÉS ORIZO, Francisco – GONZÁLEZ BLASCO, Pedro – TOHARIA COR-TÉS, José-Juan – ELZO IMAZ, Francisco Javier: *Jóvenes españoles 89*, Madrid, Fundación Santa María, 1989.

ANDRÉS ORIZO, Francisco – SÁNCHEZ FERNÁNDEZ, Alejandro: *El sistema de valores dels catalans*. Barcelona, Institut Català d'Estudis Mediterranis, 1990.

ANDRÉS ORIZO, Francisco: *Los nuevos valores de los españoles*, Madrid, Fundación Santa María, 1991.

GABINET D'ESTUDIS SOCIALS: *Enquesta a la joventut de Catalunya 1990*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, Direcció General de Joventut, 1991.

GONZÁLEZ BLASCO, Pedro – GONZÁLEZ ANLEO, Juan: *Religión y sociedad en la España de los 90*, Madrid, Fundación Santa María, 1992.

Aquests estudis estan fonamentats en una enquesta a una mostra representativa de la població registrada en el cens d'habitants, que

té en consideració les variables de sexe, edat, ubicació geogràfica (rural, urbana, autonòmica...), nivell d'estudis, categoria professional, etc. Tal com diuen els mateixos autors dels documents, més que parlar d'estudis s'ha de parlar d'informes sociològics: es mouen en el marc de l'anàlisi descriptiva més que pròpiament en la reflexió sociològica: reflecteixen el que els enquestats creuen o opinen sobre unes qüestions, fets o problemes. Ara bé, tots sabem que l'opinió pot variar segons quines siguin les circumstàncies concretes que envolten la persona que opina, i que d'un dia per altre poden ser diferents; d'altra banda, per opinar s'ha de conèixer mínimament el tema sobre el qual es demana l'opinió. Però, malgrat aquestes limitacions, és evident que les dades recollides poden donar el retrat de la societat catalana en uns moments concrets i en uns aspectes concrets.

En aquest document ens limitarem a exposar les constatacions que es deriven dels informes esmentats. No en farem valoracions, que haurien de ser fruit d'una reflexió i discussió posteriors, des d'una òptica molt concreta i en funció d'uns objectius també molt concrets. Volem evitar el perill de convertir el document en una taula de percentatges que afavoriria més aviat les confusions; per aquest motiu ens estalviarem de resumir les dades i remarcarem simplement els trets o les constatacions que les dades revelen. Si resulta interessant per facilitar-ne la comprensió, indicarem quantitativament (en percentatges) alguns aspectes concrets.

Deixem així ben clares, des de bon començament, les línies del document i les seves limitacions. No serà un diagnòstic de la societat catalana ni de la seva actitud davant la religió. El diagnòstic, en tot cas, haurà de sortir de la reflexió posterior.

De tots els estudis es desprèn un element comú: la situació de canvi accelerat que des de fa uns anys viu la nostra societat, amb la consegüent falta de punts de referència que ajudin a vertebrar la dinàmica i la vida de les persones a nivell individual i social. Davant aquesta situació, en què el seu rol tradicional no encaixa, els agents socials –la família, l'escola, l'església, etc.– no troben ben bé quin paper han de jugar. Perquè, en una societat canviant, ¿fins a quin punt els valors tradicionals poden continuar reproduint-se i adaptar-se a la modernitat? ¿Cal lluitar contra aquesta modernitat? ¿Quin és l'estil de vida que aquesta modernitat proposa? L'estil de vida és un sistema de pensament i d'acció que dóna coherència als comportaments de les persones tant en el seu vessant personal com en el social. En el procés acce-

lerat de les nostres societats tot sovint és difícil trobar un estil de vida fruit d'aquesta coherència.

Aquestes qüestions són a la base de tots els estudis utilitzats per elaborar el present document i tenen l'origen en l'enquesta que en els anys 80 va promoure l'European Value Systems Study Group Foundation, amb seu a Holanda. El seu objectiu era tenir un coneixement bàsic dels valors dels europeus i mirar d'establir en quina mesura la cultura dels diferents països compartia una base coherent. Els temes de l'enquesta i les bateries de preguntes a partir de les quals es plantejaven aquestes temàtiques han estat utilitzats per portar a terme els diferents estudis realitzats a l'Estat espanyol i a Catalunya, per la qual cosa els indicadors d'aquesta enquesta comuna permeten realitzar estudis comparatius amb altres països europeus.

2. ¿Quin perfil es dibuixa de la societat catalana?

Tenint en compte l'estructura dels informes que han servit de base per elaborar aquest document, hem de diferenciar dos aspectes: d'una banda, les dades que ens poden ajudar a veure quins valors dinamitzen la societat catalana, o més ben dit, quins valors pensen els catalans que suren avui en dia, i en segon lloc, les opinions dels catalans sobre el fet religiós i tot el que comporta (creences, actituds, relació amb la institució eclesial, etc.).

Com es veu el català personalment i en les seves relacions amb els altres

Tendeix a confiar molt en els seus propis èxits i acostuma a sentir-se segur a l'hora d'aconseguir els seus propòsits. Això no vol dir que gaudeixi d'un benestar personal total, ja que, malgrat que la felicitat és el bé més desitjat, el camí per aconseguir-la no és tan clar. Els catalans creuen que són molt o força feliços (86% de les respostes). Però això no ens diu, en absolut, si ho són realment. Aquesta felicitat minva en relació amb l'escala social: com més avall, menys satisfacció i menys felicitat.

Està disposat al canvi, però amb prudència. La gent de Catalunya es manifesta receptiva al canvi d'idees, sempre que no suposi una aventura massa perillosa, i vol l'aventura quan confia que tindrà èxit en

les coses que fa (57% de les respostes). D'altra banda, el català de classe alta, l'estudiant, el professional, la persona predisposada al lideratge polític, creuen que el canvi és la base social del progrés.

L'individualisme és un signe del nostre temps que el català té molt accentuat. Això el fa més aviat desconfiat: el 67% creu que un no és mai prou prudent a l'hora de confiar en els altres; són el doble dels que pensen que es pot confiar en la majoria de la gent. Aquesta desconfiança es concreta cap a uns col·lectius que són objecte de segregacionisme per part dels catalans: drogaaddictes, alcohòlics, persones amb antecedents penals, malalts de la sida, homosexuals... Catalunya dóna uns índexs més alts de «racisme» que el conjunt de la societat espanyola, principalment amb grups de musulmans i gent d'altra raça en general, immigrants estrangers. Aquesta actitud és més accentuada com més gran és la persona i més avall es troba en l'escala social.

La vida dels individus es desenvolupa d'acord amb una escala de prioritats de referència que depenen tant de les preferències individuals com dels corrents socials vigents en cada moment històric

Els autors dels informes han fet servir els anomenats sis referents institucionals (que segons ells doten de sentit l'existència personal) per saber quina jerarquia de valors estructura el comportament del català i de Catalunya com a societat. Les respostes a la pregunta sobre la importància que té en la seva vida cada una d'aquestes referències són les següents:

La família és l'aspecte més valorat pels catalans. Nou de cada deu respostes consideren que és «molt important». La valoren sobretot les dones, les persones grans i les més religioses.

El treball, per a set de cada deu, és molt important. Aquesta valoració augmenta amb l'edat i amb l'estatus professional. També per als que treballen pel seu compte. Com més religiosa és la persona menys importància li dóna. Els desocupats donen més importància al treball que a la família.

L'amistat i el lleure també són aspectes d'una importància considerable, tot i que no arriben a cinc de cada deu els catalans que els tenen per molt importants. Són aspectes valorats principalment per persones treballadores d'un cert estatus (treballadors no manuals) i per joves estudiants.

La religió i la política són referents d'escassa importància per als catalans i la societat catalana en general. Aquesta característica destaca en relació amb la resta de l'Estat espanyol.

En el procés de canvi, durant la dècada dels 70 es va produir una ruptura clara respecte de les dècades anteriors

Aquesta ruptura es concreta, segons aquests informes, en l'aparició d'unes actituds que tenen més en compte els aspectes del que podríem anomenar «qualitat de vida col·lectiva», que els que incideixen més en la dinàmica del tenir i consumir. És a partir d'aquí que es parla de valors postmaterialistes (qualitat de vida) i de valors materialistes (necessitat de diner).

En la societat catalana s'insinua clarament, sempre segons aquests informes, una incidència cada cop més accentuada dels valors postmaterialistes, palpable sobretot en els col·lectius d'un cert nivell social, joves i amb una certa tendència a l'esquerra. Com més avall de l'escala social i com més accentuades són les necessitats, més materialistes són els valors.

És evident que postmaterialisme no comporta creixement d'uns valors espirituals. És el postmaterialisme d'un col·lectiu que ja té cobertes les necessitats materials.

La família ocupa un lloc important: sembla que es dibuixa una imatge del català dels 90 que té una inclinació a cercar refugi en la intimitat de la família

Els punts que més es tenen en compte són els que fan referència a la cohesió familiar, la solidaritat afectiva i la solidaritat consensual. Els aspectes més remarcables són els següents:

A Catalunya el clima de convivència familiar és bo. Darrerament, el vell clixé del conflicte generacional dins la família ha perdut importància. Els pares són menys rigorosos en els seus principis. Hi ha un moviment d'anada i tornada de les idees que situa en un lloc similar els joves d'ahir (els pares d'avui) i els joves d'avui (els fills). La vida de la llar és prou satisfactòria a Catalunya, i potser per això la família és un valor important.

L'opinió dominant entre els catalans és que «els amics es trien i els

pares s'imposen». Per aquest motiu més val emfasitzar-ne els valors positius i perdonar-los els defectes i les tares, ja que la interacció és inevitable durant molt de temps. Aquesta actitud varia amb l'edat: com més joves són, més crítics resulten i com més grans són, més comprensius i tolerants. La religiositat és un factor important, que hi incideix favorablement.

La solidaritat entre pares i fills es perfila amb l'actitud dels pares «que s'ha de procurar el millor per als fills, sacrificant, si cal, el propi benestar. La família és molt important». Catalunya sobresurt, si la comparem amb la resta de l'Estat, tant per la compenetració dels fills amb els pares com per la valoració positiva que es fa de l'abnegació paterna.

Això no vol dir que existeixi un consens normatiu molt fort. A Catalunya s'observa una forta discrepància normativa en tot el que fa referència a la política, la religió, les qüestions socials i el sexe. Aquesta discrepància és molt superior a la present a la resta de l'Estat espanyol. Això, però, no és font de conflicte; la tolerància a les idees dels altres és la nota predominant i el que possibilita l'esmentada cohesió familiar.

Davant d'aquesta situació de les relacions intrafamiliars, el que més valoren els catalans en l'educació dels fills és: a) la independència; b) la disposició a treballar fort; c) el sentit de l'economia; i d) l'esperit d'estalvi.

Respecte al matrimoni, fórmula normal per estructurar una família, la joventut catalana sembla tenir una menor disposició a contraure matrimoni eclesiàstic. Sobretot el que viu en la gran conurbació barcelonina. Però hi ha encara una gradació: a) més de la meitat dels joves catalans prefereixen el matrimoni religiós; b) en segon lloc es situen els partidaris de la unió civil; i c) en tercer lloc, els partidaris de la cohabitació.

L'opció pel matrimoni eclesiàstic no és només fruit d'una convicció religiosa (minoritària), sinó que hi ha molts altres motius que porten la gent a passar per l'església a l'hora de legitimar la seva unió. Els joves prefereixen acabar casats per l'església amb la seva parella, però creuen que és molt bona idea conviure prèviament.

D'altra banda, preferir el matrimoni religiós no és obstacle per professar una autèntica llibertat sexual. Les tres quartes parts dels enquestats pensen que «el sexe és una necessitat, una manifestació de la personalitat, la realització de la qual està per damunt d'altres consideracions, fins i tot religioses». Els que no estan tan d'acord amb aquesta

manera de pensar són els més grans, els que es consideren més de dretes i els més religiosos. Les dones, teòricament i generalment, aproven també la llibertat sexual. Això comporta l'opinió que la maternitat en solitari no és dolenta, tot i que és més bo per al creixement feliç del fill la presència del pare i de la mare.

El fet que la unió matrimonial estigui legalitzada, fins i tot religiosament, no és cap garantia d'èxit. L'èxit depèn de molts altres factors que han d'alimentar la vida de la parella: respecte, afecte, fidelitat, comprensió; els aspectes ideològics són molt poc importants: la tolerància i una entesa sexual feliç superen les discrepàncies ideològiques que es puguin donar en qualsevol vida de parella. Els catalans presenten una exigència forta de qualitat en la vida matrimonial, i això té el seu contrapès en una major justificació del divorci, considerat la millor solució quan no es donen les condicions per una vida de parella d'un alt nivell qualitatiu. Aquesta és una tendència que es va accentuant en la gent jove, principalment de sexe masculí, de classe mitjana i alta, més d'esquerra i menys religiosa.

Catalunya manifesta una actitud molt més tolerant respecte a l'avortament que la majoria de les altres comunitats autònomes. Aquesta actitud és més freqüent en la gent jove. D'altra banda, la intolerància creix quan «els motius d'avortament no són clars ni fan referència a un risc físic d'alguna de les persones implicades, en la situació» (mare o fill).

Normalment el català ha d'assegurar algunes coses abans de tenir fills, però un cop s'hi decideix no en té un de sol. Aquesta actitud es detecta en més de les tres quartes parts de la gent enquestada. En terme de mitjana, Catalunya és menys pro-natalista que les altres comunitats de l'Estat. La majoria de catalans consideren perfecta la família amb dos fills. La qüestió del treball femení és un dels aspectes que de vegades s'ha interposat, i s'interposa, en la qüestió dels fills i en la dinàmica de la vida de la llar en general, fins a crear tensions en la família.

Treball i família són dues facetes importants en la vida de la dona. És cada vegada més corrent que les dones no estiguin disposades a renunciar a la primera per la segona. Les classes mitjanes són les que es mostren més favorables al treball femení. Les classes altes són molt progressistes en els seus plantejaments però molt reaccionàries en la pràctica. Les dones treballadores no manuals són les que defensen més el treball de la dona.

Els criteris que orienten el comportament de la societat catalana són, cada vegada més, fruit de una manera concreta i personal de pensar i no d'unes normes preestablertes

Quan es qualifica un comportament d'immoral o d'amoral, es fa sempre per referència a un tipus determinat de moral; de fet, tothom és moral, en el sentit que tothom orienta el seu comportament i les seves accions segons uns esquemes concrets. Més del 50% dels catalans opina que «no hi pot haver mai unes línies directrius absolutament clares sobre què és el bé i què és el mal; que una cosa, una actitud, un comportament sigui bo o sigui dolent, depèn completament de les circumstàncies del moment». Només una quarta part creu «que hi ha unes directrius absolutament clares sobre el que és el bé i el mal, i s'han d'aplicar a tothom i en qualsevol circumstància». Aquest relativisme és més accentuat en les persones de classe mitjana i alta, joves i poc religioses. Malgrat tot, el fet que Déu sigui important en la vida de les persones no determina un major absolutisme; sembla com si el fet de ser religiós o cristià comportés també una certa transigència.

La tolerància i el relativisme ètic són molt més rellevants quan es tracta d'aspectes privats i familiars. En canvi s'és molt més dur davant les accions que estenen la seva influència a l'àmbit públic: la moral pública està subjecta a una definició més clara. Es considera justificable el divorci, matar en defensa pròpia, l'avortament, quedar-se diners trobats, etc., i es justifica menys robar un cotxe, l'assassinat polític, l'acceptació d'un suborn o llençar escombraries. L'actitud relativista respecte a la moral creix, lògicament, en els medis urbans i en la gent jove.

Políticament Catalunya es situa més a l'esquerra que la resta de l'Estat espanyol, però en el marc d'una esquerra eminentment reformista i no revolucionària

L'interès per la política tendeix a localitzar-se en els espais de l'esquerra ideològica i en els grups d'edat entre 35 i 44 anys. Els més joves mostren molt poc interès per la política i certa inclinació cap a la dreta. Aquestes dues característiques sembla que defineixen el jove actual en la societat catalana.

La consciència de catalanitat (sentir-se més català que espanyol) és més forta en les àrees no barcelonines. A Barcelona predomina el sentir-se més espanyol que català. L'aspiració independentista, minoritària, se situa a la franja del 18-24 anys i a la classe mitjana-alta.

3. El factor religió

En els aspectes tractats anteriorment, la religió no apareixia com un element influent en la vida dels catalans. També es pot constatar en els diferents informes que la societat catalana concedeix a la religió una importància relativament baixa, en el context de l'Estat espanyol. Entre el 1970 i el 1990 es perfila una evolució cap a la indiferència, i, malgrat que el catolicisme continua essent la religió predominant, hi ha diferències sobre «com es consideren els catalans»:

	1970*	1990**
Bons catòlics	11%	1,3%
Catòlics practicants	53%	14,1%
Catòlics no gaire practicants	23%	19,9%
Catòlics no practicants	9%	29,6%
Indiferents	3%	25,9%
Ateus	—	6,4%

* Informe FOESSA 1970

** *Religión y sociedad en la España de los 90*

Probablement, aquestes dades són força indicatives d'unes actituds que cada dia són més comunes entre els catalans. Cal tenir en compte que en el conjunt de la societat catalana, i pel que fa a la qüestió concreta de què parlem, trobem tres generacions clarament diferenciades:

Generació del nacional-catolicisme: persones més grans de 48 anys, hereves del conflicte de la guerra civil i dels temps de predomini del nacional-catolicisme. És la més representada entre els que es confessen bons catòlics i catòlics practicants.

Generació del Concili: adults joves de més de 30 anys, socialitzats sota l'impacte del Concili. El predomini és dels catòlics no practicants i n'hi ha alguns que es confessen ateus.

Generació del canvi: nascuts a partir del 1964. És la primera generació marcada fortament per la secularització de la societat. El predomini, i molt per damunt dels catòlics practicants, correspon als indiferents i ateus.

En el context de l'Estat espanyol, Catalunya se situa en l'índex més baix dels que es confessen «bons catòlics i catòlics practicants» i, en

canvi, té els índexs més alts de «catòlics no practicants» i de persones que «professen altres religions». Catalunya presenta els índexs més dèbils de religiositat.

La dimensió intrínseca de la religió, sistema integrat de creences orientades a la satisfacció íntima

Els catalans contemplen aquesta dimensió de la religió, ja que pensen en el sentit i l'objectiu de la vida, però això no implica una relació amb la divinitat, sinó que es posa l'accent més aviat en el seu aspecte mundà.

Per a vuit de cada deu catalans, el sentit de la vida «és mirar d'obtenir-ne el millor que es pugui»; tan sols tres de cada deu, per contra, confessen que «la vida només té sentit perquè Déu existeix». Sembla que és més forta la projecció de la transcendència sobre la vida mateixa que sobre el cel o l'altra vida.

Aquest qüestionament que fa referència al sentit de la vida el trobem accentuat en els joves i els adults, però a mesura que creix l'edat minva la tendència problematitzar-lo.

El cos de creences de la població catalana

El cos de creences de la població catalana ofereix l'escala següent, en la qual caldria aclarir el contingut dels conceptes expressats –la vida després de la mort, la reencarnació, etc.–, però cap dels estudis explica què s'entén per una cosa o altra.

Per ordre d'importància, els catalans diuen que creuen en:

Déu	73%
L'ànima	47%
El pecat	40%
La vida després de la mort	35%
El cel	34%
La resurrecció de la carn	21%
L'infern	19%
El dimoni	18%
La reencarnació	17%

Font: *El sistema de valors dels catalans*, p. 147

Els conceptes que representen el mal són els més desacreditats. Hi ha un retrocés de la vida després de la mort, principalment entre els joves, que el substitueixen per la «reencarnació», concepte creixent.

Davallada en el món de les creences

Els estudis assenyalen que s'observa en la societat catalana una davallada en el món de les creences. Però no acompanya aquesta afirmació cap punt de referència comparatiu que tingui en compte els mateixos conceptes. Tanmateix, s'assenyala que les causes d'aquesta davallada són: a) el canvi de la mateixa institució Església; b) el canvi en l'Església espanyola a partir del Concili Vaticà II; c) que la fe de les persones era «una fe sociològica».

Al costat d'aquesta davallada de les creences s'observa un creixent respecte per la fe dels altres, principalment entre els joves. Aquest respecte a la fe dels altres no vol dir en absolut «interès per les coses que fan referència a la fe».

La postura o actitud religiosa personal obeeix a raons diferents segons el nivell d'autoidentificació religiosa

En els que es defineixen com a bons catòlics i practicants, «és la gràcia de Déu» que determina l'actitud creient. Per a bona part de catòlics practicants i mig practicants, «la fe dóna sentit a la vida». Per als molt poc practicants, la seva actitud religiosa «no és altra cosa que un element més de la nostra cultura».

Les raons de deixar de practicar

L'explicació que els enquestats donen de per què han deixat de practicar, s'han tornat indiferents o fins hi tot «ateus» fa referència principalment a: a) el funcionament i la política de l'Església institució; b) la dinàmica i la influència de la família; c) raons intel·lectuals; d) la doctrina i actituds de l'Església en les qüestions que fan referència al

sexe i al matrimoni; d) crisis produïdes per l'actuació de «capellans i religiosos».

Aquests són els aspectes que més ens apropen a «quina és la raó que els catalans allunyin la religió de la seva atenció i de quina manera viu la població catalana la relació amb el transcendent».

La dimensió extrínseca de la religió és marcada per la seva expressió a través dels ritus i per la seva assumpció com a norma ètica de comportament i convivència

Aquestes dues dimensions no es configuren independentment sinó que es reforcen mútuament. Per a set de cada deu catalans és molt important celebrar religiosament els esdeveniments socials que són objecte de sanció ritual –naixement, matrimoni i mort– i, curiosament, també és important celebrar-los religiosament per a un 10% dels que es confessen ateus.

A mesura que es passa d'unes pràctiques comunes a unes altres de menys comunes s'accentuen les diferències. No hi ha una correlació exacta entre les persones que afirmen que «Déu és important en la pròpia vida» i les que van a l'Església: la meitat de persones que diuen que per a ells Déu és molt important no hi va.

Catòlics no practicants

Els que es declaren catòlics no practicants ho expliquen per: a) desacord amb la moral de l'Església; b) manca total d'interès per la pràctica religiosa; c) desconfiança envers l'Església i els capellans; d) desacord amb la postura política i social de l'Església; e) les prèdiques i les homilies estan molt allunyades de la vida real i quotidiana i són llargues i pesades.

Una degradació relativa, però progressiva de la pràctica religiosa és clara. A més de la secularització de les utopies, que és un fet, s'observa la presència d'altres elements religiosos que són substitutoris dels ritus tradicionals. L'augment de les sectes, els moviments carismàtics, etc., juntament amb una creença i pràctica dels horòscops, la màgia, la lectura de cartes i les meditacions transcendents, entre d'altres, substitueixen la pràctica religiosa tradicional i a la vegada són una mostra clara de la necessitat d'uns punts de referència que «transcendeixen» la dimensió purament pragmàtica.

Davant la regressió progressiva de la pràctica religiosa, no és estrany que minvi també el sentiment de pertinença a l'Església

¿Què vol dir pertànyer a l'Església? Matisen aquest sentiment de pertinença factors com l'experiència personal, la memòria històrica, el discurs que fa l'Església i també la imatge-visió que donen els mitjans de comunicació d'una societat plural i secularitzada. Segons les respostes, l'Església ha perdut influència per culpa seva, ja que només ha tingut una modernització superficial, una senzilla rentada de cara, i això ha estat positiu per als «addictes incondicionals» però n'ha distanciat molts d'altres.

En concret, hi ha una colla d'actituds de l'Església que molesten i allunyen les persones: a) la seva postura en el control de la natalitat; b) està ancorada en el passat; c) predica el que no fa; d) és massa rica; e) la seva postura en temes sexuals; e) es compromet poc amb els pobres; f) es posa massa en política.

Amb aquesta seva actitud, l'Església no respon a les necessitats espirituals de les persones (així ho creuen el 33% dels enquestats), ni als problemes morals (45%), ni tampoc als seus problemes socials (50%). I, a més de no donar-hi resposta, l'Església obstaculitza «el sentir-se persona lliure» (ho creuen el 30% dels enquestats, principalment joves) i també, amb la seva doctrina, la realització de la justícia social. Segons l'opinió de la majoria dels enquestats, l'Església hauria de fer un esforç «sincer i profund» d'adaptació al món actual. Aquesta actitud és rebutjada per la majoria dels que es confessen «bons catòlics».

Aquest canvi hauria de provocar un pronunciament fort de l'Església en temes de justícia social universal (explotació i problemes del Tercer Món, discriminació racial). La problemàtica sexual, que segons els enquestats preocupa tant l'Església, és considerada com la darrera qüestió sobre la qual hauria de pronunciar-se, o millor dit, és una qüestió que depèn exclusivament de la consciència de cada persona.

La percepció social de la situació econòmica de l'Església és canalitzada per l'opinió general que és una institució rica

Aquesta opinió és molt més accentuada en la gent jove. A més de la meitat dels que es confessen catòlics, els molesta la riquesa de la seva Església. Cal afegir que aquesta percepció de l'Església no desvet-

Illa la confiança de la gent: segons l'opinió dels enquestats és entre les institucions que inspiren menys confiança.

La vida associativa és molt pobre dins el conjunt de la societat catalana

Les organitzacions religioses són les que tenen una certa incidència en aquesta vida associativa, principalment entre els adolescents. La davallada es produeix a partir dels 18 anys. Un altre aspecte d'aquesta vida associativa és el que fa referència al «treball voluntari», que en l'Església té el seu màxim exponent. Sovint les raons que porten a aquest treball voluntari no són essencialment religioses; les motivacions poden sorgir d'una necessitat de satisfacció personal, d'una actitud altruista (solidarietat envers el pobre, compassió per les persones necessitades, identificació amb els que sofreixen, per ajudar a proporcionar esperança), o també d'un sentit del deure i de disposar de temps.

4. La societat que es perfila: la joventut dels 90

Assenyalem els trets més significatius que les enquestes perfilen de la joventut dels 90. Es contempla la població compresa entre 15 i 30 anys. S'ha d'advertir que l'estudi realitzat pel Gabinet d'Estudis Socials i publicat pel Departament de Joventut de la Generalitat de Catalunya, *Enquesta a la Joventut de Catalunya 1990*, no és sinó un enfarfec de dades que poca cosa diuen del que realment viu i pensa la joventut de Catalunya.

Per prop de tres quartes parts dels joves enquestats, «els diners són un factor molt important, un factor essencial per ser feliç», malgrat que no en tinguin gaires

Viure millor i guanyar més, sigui com sigui, és la seva aspiració; la societat admira el qui més té. Per tant, cal «tenir i triomfar». L'exterioritat pesa molt, i la pressió de la propaganda en aquest sentit determina moltes actituds dels joves. A més, la situació d'atur i la precarietat econòmica que això suposa no són obstacle perquè accentuin encara més aquestes actituds.

En el pla cultural, es pot afirmar que tenen més estudis que les generacions precedents

Tenen més estudis però una vida cultural molt pobra. En la vida dels joves hi trobem molts actes culturals i no gaire cultura. La família, els amics, els diaris i la televisió són els llocs on es diuen coses més importants; en segon lloc situen l'escola i els llibres, i en darrer lloc l'Església i els partits polítics.

Els joves fan una separació clara entre els conceptes individual-familiar i públic-col·lectiu

Cada vegada s'accentua més el sentiment d'autonomia personal, oposat a l'interès col·lectiu, progressivament menys valorat. Són més rigoristes en la moral privada i familiar, però més tolerants en el context general i públic. Tanmateix, cal deixar clar que aquest rigorisme és més l'expressió de com pensen que els altres haurien d'actuar, que no l'expressió d'uns criteris ètics objectius. Valoren la llibertat per damunt de tot.

Els desfasaments generacionals tendeixen a disminuir, fruit de la tolerància per part dels adults, i l'acceptació de maneres de pensar diferents per part dels joves. D'altra banda, com més joves són i més alt és el seu nivell d'estudis, més fort és el desig de lideratge.

No es pot crear un patró uniforme a l'hora de fer una anàlisi de la joventut

Troblem un primer grup de joves caracteritzats per una valoració més forta del treball i l'estudi; són lluitadors, creuen que s'ha de reformar moltes coses, però sempre «dins el sistema», i per a ells la llibertat sexual és norma. Són joves de classe mitjana, estudiants i normalment de medi urbà.

Un altre grup és marcat per l'actitud de viure al dia; els estudis tenen una importància relativa (si serveixen bé; si no, fora), són inconformistes, amants del risc i de l'aventura. Això no treu que es sentin solidaris i quan sigui necessari cooperin altruïstament. Per a ells és norma la llibertat sexual total. En aquest grup hi podem trobar els de classe mitjana i també fills d'obrers, estudiants i treballadors, normalment de medi urbà.

Del tercer grup destaca la constància en l'estudi i el treball; són idealistes davant el futur, partidaris de les normes i les lleis, solidaris i col·laboracionistes, amics del diàleg, tolerants, i a la vegada restrictius, en tot el que fa referència al sexe. Generalment són de classe mitjana i alta, i estudiants.

D'altres es caracteritzen per la conformitat social, no aprecien els estudis i són antiigualitaris, autoritaris, antisolidaris. Els diners són la mesura de totes les coses i admeten la violència. En aquest grup hi podem trobar jovent de classe baixa i de medi rural.

En darrer lloc trobem el grup d'indecisos, que no es senten empesos a desenvolupar la seva personalitat, no s'arrisquen, no es comprometen, no lluiten. Només mostren interès per les coses superficials i materials, no tenen cap marc de referència ni valoren la dimensió de la seva llibertat. En aquest grup hi trobem majoritàriament joves de classe social baixa.

¿Quina percepció tenen de la seva vida familiar?

En el 90% dels casos es troben bé a casa dels pares. La compenetració no és solament afectiva, sinó que s'estén també a la manera de pensar respecte a temes socials, religiosos i morals. Només s'ha d'excloure allò que es refereix a la vida i a les relacions sexuals; en aquesta qüestió hi ha una disconformitat total.

La majoria creu que optarà pel matrimoni religiós. Pensen que els elements més importants en el matrimoni són: la fidelitat (excepte en el medi urbà), l'estima i el respecte, la comprensió i la tolerància, una relació sexual feliç i, en darrer lloc, els fills. Un comportament violent de la parella, la infidelitat o la manca d'amor són motius més que suficients per trencar el matrimoni.

Més del 50% no té cap interès per la política

Com més joves són, menys interès tenen per la política. Per aquest motiu quasi la meitat dels enquestats no acostuma a votar. La democràcia, tot i que diuen que és el millor sistema polític, és incapaç de solucionar els problemes. L'opció per la llibertat és clara i està per damunt de l'opció per la igualtat. Les institucions polítiques donen opinions i veredictes sobre la realitat, però per als joves la seva credibilitat és nul·la.

La forta davallada de la pràctica religiosa en general, i de la pràctica dominical en particular, sembla que s'ha estabilitzat i fins i tot experimenta una lleugera inflexió

Actualment, la pràctica religiosa té autonomia i s'ha alliberat dels condicionaments sociològics que tenia no fa gaires anys. Déu és un valor, una creença que augmenta; en canvi les creences que fan referència als premis i els càstigs del més enllà perden molt de pes. Cada cop és més normal trobar joves creients amb pensament d'esquerres i joves no creients amb pensament de dretes.

La religiositat del jove cada vegada es limita menys a la dimensió eclesial, mentre que altres aspectes «existencials» adquireixen aquesta dimensió religiosa (com els nacionalismes). L'Església té molt poca incidència com a instància orientadora del sentit de la vida, interpretació del món, orientacions de la vida quotidiana, etc. Altres instàncies, com la família, els amics o els mitjans de comunicació, pesen molt més.

El fenomen de la secularització és molt accentuat en les noies, cosa que trenca l'esquema que la dona ha estat normalment la transmissora de la fe.

Mostren interès per la vida associativa, però el nivell associatiu real és molt baix

Les entitats esportives són les que tenen més adeptes, seguides de les culturals, les excursionistes i en darrer lloc les religioses; això no treu que molts d'ells hagin estat d'algun esplai o agrupament confessional en les edats infantils i adolescents. Desitjarien que les associacions estimulessin l'interès per les qüestions socials, fomentessin la solidaritat, l'interès per la cultura catalana i els valors democràtics.

5. Reflexions a tall de conclusió

Fins aquí els trets més rellevants que caracteritzen la societat catalana a partir de les percepcions i les opinions que una mostra de la població ha expressat en les enquestes. Cal tenir present que en aquests informes hi consta només aquesta visió subjectiva de la realitat, i que una cosa és el que les persones «opinem» i una altra com són les coses

en realitat. En alguns aspectes hi pot haver, fins i tot, opinions que es contradiguin, ja que aquest tipus d'enquesta té el perill d'estar inconscientment dirigida per la manera de pensar i els interessos dels mateixos que l'han preparada i la porten a terme. Amb tot, no hi ha dubte que aporten elements importants de reflexió sobre quins són els eixos que vertebraren la dinàmica de la nostra societat i quines són les característiques que ja configuren la societat del futur.

Nosaltres ens hem limitat, tal com s'ha indicat de bon començament, a recollir les constatacions dels informes que ens han servit de base i hem defugit tot tipus de valoració o judici crític, ja que exigeixen un estudi en profunditat no solament de com s'han portat a terme els estudis sinó també de quina és en realitat la configuració i la dinàmica de la nostra societat.

Quan es dibuixa el perfil de la societat catalana se'ns presenta un col·lectiu satisfet d'ell mateix, content i feliç. Sembla que no hi hagi problemes o, millor dit, que la gran majoria dels catalans no tingui problemes. Ara bé, curiosament, en l'enquesta no hi ha cap pregunta que faci referència a situacions problemàtiques. És clar que és lògic que les persones desitgem ser feliços.

Semblen clars uns valors que són el punt de referència dels catalans per estructurar la seva vida: principalment, la família i el treball. Caldria definir, però, de quin tipus de família es tracta, ja que mai com avui «la família» ha mostrat tantes transformacions i models diferents. D'altra banda, el treball, punt de referència important, cada dia és un bé més escàs. La religió té una incidència molt minsa a l'hora de donar sentit a la vida dels catalans, i es situa al mateix nivell que la política.

Els valors predominants en l'educació dels fills fan referència a «la consecució d'un estatus econòmic i social elevat»: sentit de l'economia, disposició a treballar fort, sentit de l'estalvi, etc. Tot això no lliga gaire amb els valors postmaterialistes predominants en la societat catalana. I també caldria veure si aquest tipus d'educació presenta uns resultats realment positius en una societat com la nostra, que es guia per les pautes d'un consum desenfrenat.

El món de les creences és mesurat a partir d'uns conceptes, o valors, a vegades poc definits i ambigus. Malgrat això és evident el poc pes que la dimensió religiosa (la religió «institucionalitzada») té en la vida dels catalans, per bé que conserva encara un pes social important pel que fa als ritus de passatge: bateig, casament, mort, etc. En les enquestes no hi ha cap referència al nivell de cultura religiosa de la població, i crec que aquesta és una mancança important: no podem con-

fondre una societat laica amb una societat «ignorant», i és evident que sense una cultura religiosa és difícil entendre la societat en la qual vivim. A través de les enquestes, en fi, es dibuixa el perfil d'un català «catòlic no practicant»; la recessió de la pràctica religiosa, d'una banda, i el desprestigi de l'Església, de l'altra, semblen tenir origen en una considerada mala actuació de la institució eclesiàstica.

No hem pretès fer cap resum, sinó assenyalar alguns trets que suggereixen interrogants, plantegen situacions i qüestionen realitats que ens toquen molt de prop.

Barcelona, setembre de 1992

II

APROXIMACIÓ ALS VALORS I A LA RELIGIOSITAT DE LA CATALUNYA ACTUAL

Jornada d'estudi de la Fundació Joan Maragall

1. Introducció

Aquesta Jornada va tenir lloc el 28 de novembre de 1992 i hi van participar Miquel Barberà, Anna M. Blasco, Roser Bofill, Josep M. Carbonell, Josep M. Coll, Joan Costa, Jordi Cullell, Llum Delàs, Joan Estruch, Pere Lluís, Antoni Matabosch, Francesc Riu, Josep M. Rovira, Carles Torner, Noemí Ubach i Josep M. Via.

La Jornada es va obrir amb una exposició del Sr. Costa sobre el sentit i la finalitat del seu treball centrada en tres eixos:

a) *Finalitat del dossier*: prendre el pols a una presumible situació de crisi, a partir de l'examen d'uns estudis sociològics recents que pretenen dibuixar la societat del present per tal de caracteritzar-ne el futur.

b) *Fonts del dossier*: no pretén ser l'«informe dels informes», sinó cridar l'atenció sobre els punts més significatius d'aquells estudis en la mesura que manifesten alguns trets majors de la societat actual i del seu futur.

c) Les dades que aporten les enquestes de González Anleo i González Blanco, de la Generalitat de Catalunya i de l'Institut Català d'Estudis Mediterranis permeten centrar uns punts que ajudin a la reflexió. No es tracta, per tant, de fer quadrar de forma coherent i lògica les diverses dades, ni d'instaurar un debat metodològic, sinó de posar sobre la taula uns fets per tal de valorar-los com a símptomes de la realitat que ens toca viure i, a partir d'aquí, encetar el debat des d'una perspectiva creient.

El debat metodològic

En iniciar-se la Jornada es qüestiona la legitimitat de les enquestes. En primer lloc, perquè els seus resultats oscil·len, i generen un ball de xifres potser inherent al procediment de sondeig d'opinió amb què són elaborades. En segon lloc, i pel que fa a la religiositat en concret, perquè: a) només es parla de pràctica religiosa, i no s'utilitza, com ho feia abans R. Duocastella, el procediment més segur de «comptar les ovelles», tot fent el recompte dels qui freqüenten els serveis religiosos; b) *les enquestes no reflecteixen el que de debò pensen els enquestats*: les seves respostes no són espontànies sinó condicionades, car es limiten a triar entre les tres o quatre respostes que ofereixen els enquestadors; i c) *les enquestes no reflecteixen els «perquè»*: no ofereixen les causes dels fenòmens.

Alhora, però, és necessari reconèixer la utilitat de les enquestes i, concretament, del dossier Costa, en aquests termes: a) de les enquestes, tot i no ser retrats objectius i fidels de la realitat social, se'n desprèn un toc d'alerta real; i b) les enquestes marquen certes tendències de la societat. A vegades els seus resultats semblen coincidir amb les percepcions fetes a simple vista. Per exemple, la tendència a la baixa de la pràctica religiosa i l'alça dels agnosticismes febles, o un cert retorn de l'integrisme.

Advertiment sobre la premsa

D'altra banda, s'ha d'advertir que cal estudiar la premsa en profunditat, perquè reflecteix, encara que molt parcialment, les opinions de la gent. I, sobretot, perquè la premsa i els altres mitjans de comunicació social són també configuradors d'opinió. A vegades hom té la impressió que els MCS amplifiquen les opcions de la societat i, llavors, projecten sobre seu aquesta amplificació. Hom percep, per exemple, que hi ha més religiositat en els diversos estrats socials que no pas en la premsa, ràdio i TV, que apareixen més radicalment anticlericals o ateïstes.

2. Un primer diagnòstic sobre la realitat: com estem?

Les primeres aproximacions a un diagnòstic de la situació de la

nostra societat des del punt de vista religiós, suscitées per la pregunta inicial del dossier de Joan Costa, com veiem religiosament la societat catalana, van motivar les reflexions que presentem en sis blocs:

La difícil inculturació de la fe en el món de la modernitat

Cal tenir en compte diversos punts:

Sobre la religiositat

a) La piràmide d'edat, segons la qual practica més la gent més gran, és la dada global més significativa i preocupant. El fet ens afecta profundament perquè l'absència més que notable de practicants joves es correspon amb el creixent analfabetisme religiós. Estem convivint, segurament, amb les primeres generacions que arriben a la Universitat sense haver estat massivament catequitzades: sense «haver anat a doctrina», com es deia popularment a Catalunya. Literalment, hi ha un buit *doctrinal* important. Els falta, fins i tot, el llenguatge religiós més elemental.

b) S'han trencat, en tot o en part, els canals de transmissió de la fe i de la «doctrina» cristiana. És un fet la progressiva descristianització de la dona, tradicionalment portadora d'una fe sòlida, capaç de ser transmesa als fills. És, segurament, la cara negativa de la igualtat dels sexes. Aquest fet explica, almenys en part, que a l'Església li costi d'arribar a la gent. En conseqüència, cada vegada es nota més l'abisme entre el que és oficial en l'Església i el que és real. Ja és tòpica l'observació que aquesta distància és especialment intensa pel que fa a la moral familiar i sexual.

c) Assistim a la desestructuració del món simbòlic tradicional: festes, moralitat social, maneres de celebrar els fets importants de la vida i de la mort. D'altra banda, a la gent no li agrada viure en la intempèrie o en el buit ideològic. Per això, hi ha una permanent temptació restauracionista o integrista.

Tot això fa difícil la inculturació del cristianisme en el món modern, d'una manera que les formes cristianes no apareguin com una simple «incrustació» en la vida quotidiana de la gent.

Sobre els valors i la moralitat. Més que absència de valors, el que es nota són canvis en l'escala de valors. En concret, s'observen aquestes variacions: a) davallada dels valors religiosos tradicionals; b) dis-

tensió del vincle dels valors morals als religiosos; c) relativització de molts valors que passaven per absoluts. Així, sembla com si –per a molts– l'únic valor absolut fos la llibertat de la pròpia decisió.

Sobre la premsa. No sols reflecteix les opinions de la societat sinó que les construeix.

A aquesta primera aproximació s'afegiren alguns trets, sobretot referents a la situació del jovent, que podem resumir així: a) L'actitud relativista de la joventut respecte de la moral contrasta amb la valoració positiva que fa de Déu, estimat com a present en la vida de molta gent jove. b) L'«orfenesa» en què viuen molts joves –orfenesa pel que fa a ignoràncies, manca de criteris i de referències– es refugia en un pragmatisme desenganyat, a vegades coincident amb el missatge del cantautor Sabina. c) Creix el món del treball voluntari; també creix el sentit de la gratuïtat: es percep bastant bé que una cosa és *el que es fa* i una altra és *el do rebut*. d) La política no desperta grans interessos entre el jovent, amb el fet curiós que hi ha joves d'«esquerres» que són creients, i joves de «dretes» que són descreguts.

Causes de la desconfiança que la gent té en l'Església

Quatre són les sospites que l'Església desperta entre els homes d'avui: a) «Sospita envers un *anunci de l'Evangelí*, que és percebut com a imposat autoritàriament, de manera incapaç de referir-se a l'experiència humana universal.» b) «Sospita davant la *moral eclesiàstica*, percebuda també com a autoritària i no pas respectuosa de la consciència personal. És emblemàtic el cas de la moral sexual.» c) «Sospita davant dels *ritus i dels sagraments*, percebuts com a gestos exteriors a la consciència i a la raó humanes, com si volguessin assegurar a l'Església el monopoli en les relacions entre l'home i Déu.» d) «Sospita davant l'Església com a *institució*, com si perseguís l'objectiu d'una espècie d'hegemonia, encoberta o manifestada, sobre la societat civil» (Cardenal C.M. Martini a *Vida Nueva*, núm. 1.441, 18/25-VIII-1984, p. 31).

És cert que el secularisme de la societat és la causa principal de la privatització de la religió. Però el clima de sospita i desconfiança envers la institució eclesial promou, d'una banda, els anomenats «cristians sense Església» o, almenys, els cristians reticents envers l'autoritat eclesiàstica; i, d'altra banda, l'esmentada desconfiança pot alimentar la «temptació sectària».

Cal admetre també que la solidesa del món cristià era garantida per una certa pressió sociològica, la qual engendrà la quàdruple sospita d'autoritarisme apuntada pel Cardenal Martini. Aquesta és la raó que, avui, l'Església porti al damunt la hipoteca d'una mala imatge: en comptes d'aparèixer com un lloc de comunió apareix com una simple institució amb un poder social en crisi: enyorat?, desitjat?, mantingut? Així, l'Església, que és avui, en el seu conjunt, bastant evangèlica, tal vegada com no ho havia estat mai dels orígens del cristianisme ençà, presenta una mala imatge, fruit dels pecats històrics, que correspondria més aviat als segles passats que a l'actual.

Una crítica sentida al cristianisme progressista

A propòsit del pluralisme, es produí una opinió que, tot i no ser compartida per la majoria, almenys en la seva radicalitat, no sembla just silenciar-la. Tothom fa l'apologia del pluralisme, es digué, però gairebé ningú no el practica. L'opinant parteix del tancament dels diversos grups de cristians, oposat a un pluralisme comunicatiu que sabés compartir allò que uneix. D'ací l'opinant derivà a una crítica forta dels extrems, més explícita i raonada envers l'extrem progressista, ja que d'ell –digué– en podem valorar avui els resultats: «Cal un camí de síntesi entre l'integrisme i el progressisme català que, juntament amb l'holandès, ha pesat moltíssim, però no té futur. Manca a Catalunya un model de cristià que pogués fer-se extensiu massivament, un model eclesial, no extremós ni ideològic, equidistant del model integrista i del progressista, que ho són d'ideològics i a més han entrat en crisi. No tenen futur. Malament, si no es viu massivament en el cristianisme català aquesta equidistància o síntesi entre els extrems ideològitzats. Cal, per tant, un nou esforç d'inculturació cristiana, amb l'experiència però que ja s'ha fet una vegada –ho ha fet el “progressisme”, però ho ha fet malament.»

Un apunt sobre el secularisme i el pluralisme

Se'n parlà relativament poc, segurament perquè el tema ha estat estudiat a bastament. Es feren observacions a la manera de notes al marge.

Una aportació feta des del camp de la sociologia observà que la se-

cularització i el secularisme tal vegada són categories que empenen amb més convicció els clergues que no pas els sociòlegs. A més, els anys 40 i 50 poden oferir un punt de referència equívoc quan es parla de secularització: evidentment, si prenem com a punt de referència l'ambient públic d'aquells anys, es pot advertir actualment una forta secularització; però, si pensem que els anys 40 i 50 són una interrupció excepcional del que ja passava als anys 20 i 30, veurem que estem davant un procés que fa més explicable l'actual davallada de signe secularitzador: moltes coses que passen avui (anticlericalisme, antieclesialisme) tenen un enllaç lògic amb aquella època. D'altres participants van fer el contrapunt, en el sentit que un sector del progressisme actual vol una societat sense referències religioses cristianes; en aquest sentit, diuen, hi ha secularisme.

Sobre el pluralisme es digué que va indissolublement lligat a la llibertat. Ara bé, la llibertat és un fet i un dret, amb el qual l'Església ha de comptar, ja que –en definitiva– aniran a l'Església els que voldran anar-hi; però la llibertat engendra el pluralisme, i per tant cal acceptar-lo amb un estil que unifiqui la senzillesa amb el coratge intel·lectual, sense retirar-se a conrear el model del ghetto, ni el del residu silenciós: caldrà «baixar a la plaça pública» amb coratge i naturalitat.

Es lligà també el tema del pluralisme amb el de la intransigència ideològica: som plurals fins i tot com a Església, es digué. Però no practiquem pas el pluralisme, tot i que se'n parla amb èmfasi. En la Universitat, en el camp del pensament, en els mitjans de comunicació social, es produeixen «espontàniament» –o conscientment– xarxes selectives, i/o excloents, de punts significatius del ventall d'opinions. És una tendència que ens afecta a tots. Vegeu, per exemple, el pre-judici que el creient, pel sol fet de ser-ho, manté una postura obsoleta i oficialista.

D'altra banda, s'afirmà, és «catòlica» la gent que forma l'Església, la qual té una vocació de síntesi i d'universalitat. En canvi, el discurs de la jerarquia apareix sovint com a poc «catòlic» en el sentit que no encerta a assumir amb tarannà ecumènic experiències i raons de gent molt diversa.

El reformisme possible

Durant la conversa s'obre camí la imatge d'una Església tota ella atenta a la realitat, més evangelitzadora. No és difícil descobrir entre

els assistents una certa esperança: ha davallat la pràctica religiosa, però en comptes de trobar-nos a una temperatura religiosa ambient igual a zero, hi ha símptomes que mostren una certa estima per allò que és religiós. S'hi aporten dos exemples: fa 15 o 20 anys, gent procedent de famílies molt cristianes es casaven «pel civil» i no batejaven els fills. Però, després, aquests pares porten els seus fills a escoles catòliques, com si es trenqués la tendència a zero. Un altre exemple: hi ha crisi en els cursos de formació de professors de religió. La pregunta «com ho hem de fer?» porta a resultats sorprenents: els destinataris de les classes han canviat. Les maneres clàssiques no serveixen. Però és xocant que el que interessa els futurs mestres és la forma de presentar Déu com a Pare, com també la forma de presentar una Església de comunió. (A aquests exemples se n'hi poden afegir molts d'altres: joves interessants per la pregària; bona acollida d'una xerrada sobre el tema «Déu» en un ambient profà, etcètera.)

D'aquestes observacions es dedueixen dues conseqüències tendents al reformisme eclesial, reformisme *possible* referit a la qualitat del nostre cristianisme i a la forma real de presentar la religió a la societat catalana: a) l'Església pot canviar (ha de canviar) no només de maquillatge, sinó de «manera d'estar» pel que fa a l'enllaç amb el que sent i espera la gent; pel que fa, per tant, al to i al contingut de les seves propostes doctrinals; i b) el Concili provincial català ha de tractar el tema no només de la imatge de l'Església, sinó de la forma real com surt a l'encontre de la gent, sense autoritarisme i sense estar a la defensiva.

La primacia de la contemplació

Aquest tema ha de ser precedit per certes constatacions: a) La societat catalana està força ben integrada: compta, a més, amb el teixit d'institucions, grups, associacions culturals, cíviques i religioses que permet reconèixer a Catalunya la xarxa pròpia de la «societat civil»; però, ¿quins seran els focus d'iniciativa cristiana al país? b) Hem de donar per bona l'afirmació que hi ha trencament generacional respecte dels valors i de l'abast de la religiositat en general; això vol dir que no qualsevol tipus de cristianisme serà bo: li caldrà radicalitat, és a dir, qualitat evangèlica. c) Efectivament, ens trobem davant la primera generació que no sap els mínims de «doctrina». ¿No caldrà, per tant, aprofundir la dimensió mística del cristianisme, allà on la doctrina és fe viva, i allà on la fe deriva del do gratuït de Déu?

És al voltant d'aquests pensaments que brolla la tesi: en la ciutat d'Occident, a finals del segle XX, els contemplatius retirats del món –però no necessàriament retirats de la ciutat– fan una tasca *transcendent*, mentre que la gent en general fa tasques *seculars*. Però aquest esquema cal completar-lo. Cal que, al mig de la ciutat, hi hagi sucursals dels àmbits purament contemplatius. La gent corrent, «de missa», hauria de ser potenciada per aquestes sucursals, i obtenir més òrgans d'expressió. Aquesta ha de ser una de les preocupacions de la Fundació Joan Maragall.

Aquest projecte d'àrees contemplatives, servides per petits *grups permanents de vocació contemplativa*, va merèixer moltes adhesions. La vida de la gent necessita «guarició» davant dels estímuls de l'estress, de la competitivitat i de l'espectacle continu propiciat per la TV. ens cal una altra noció de *temps* complementària de la que mesura el crono. Cal un tast del moment *etern* de Déu que gravita sobre el temps que passa ràpid. Per tant, el bon ciutadà agrairia llocs de pau, de reflexió, de pregària, on una comunitat, per petita que fos, fes de coixí i d'acolliment, tota ella dedicada al *sagrat*. Serien àmbits d'Església visible, als quals gent molt diversa es podria apuntar, perquè no serien polèmics ni polititzats. No es tracta de separar el sagrat del profà sinó d'articular ambdues magnituds segons la llei cristiana de l'Encarnació; tampoc es tracta de recloure el sagrat dins la intimitat privada, sinó d'oferir-lo públicament a la societat. Aquest projecte és quelcom més –i més pràctic– que postular idealment el lema «contemplatius en l'acció», massa inassequible. Així els objectius de racionalitat i llibertat propis de la il·lustració són complementats per la transcendència: racionalitat, llibertat, transcendència, fóra un bon lema de final de segle.

3. Propostes d'acció: què cal fer?

Podem ordenar les propostes sobre la segona pregunta del dossier Costa, què cal fer, al voltant de quatre eixos: a) propostes que miren la vida i l'acció dels cristians en el món; b) propostes de reformisme eclesial; c) propostes que intenten oferir formes de vida concretes a la gent; d) propostes referides a la dimensió intel·lectual del cristianisme. Ara només les apuntarem, ja que moltes seran assumides pel Patronat de la Fundació i constituïran una secció important de la tercera part d'aquest Quadern.

Propostes que miren la vida i l'acció dels cristians en el món

a) *Pastoral de la com-passió.* Com-padir vol dir «patir amb». Cal recuperar aquest mot, i també com-partir. S'ha d'intensificar la pastoral de la com-passió. Ajudar que es pateixi menys. És essencial la tasca al Quart Món. Per aquest camí la gent podrà contemplar l'Església del testimoni, de l'acompanyament, de l'amor.

b) *Nova estratègia de cara a la joventut.* Cal fer una proposta nova a la joventut. La paradoxa actual del jovent és que es tracta d'una generació desinformada, analfabeta, perquè la privatització de la fe ha estat molt forta (manca de religió als centres d'ensenyament; manca d'inspiració cristiana en la política...). El gran repte, però, és la inclinació d'aquest jovent a reviscolar l'experiència religiosa. Aquest és un tresor que demana ser cultivat. Els joves han de gosar fer més que nosaltres. I això no es diu per menyspreu als grans, sinó perquè és veritat que els grans han passat per massa experiències i sempre resten poc o molt cremats. El mateix participant que blasmava el progressisme apunta: «A vegades hem estat actors i a vegades víctimes, però els errors cal pagar-los.» Cal aixecar acta que a alguns dels participants els sobtà aquesta forta reacció antiprogressista.

c) *Proposta intercultural.* Tenint en compte que l'any 2000 pot haver-hi a Catalunya dos milions de persones procedents de la immigració (d'altres races i d'altres cultures i religions), cal fer una seriosa proposta intercultural. No només per adaptar-se al pluralisme cultural i religiós, sinó per aprendre a practicar la intercomunicació entre gent diversa culturalment i religiosa. La gent d'Església pot ser un factor decisiu en aquest diàleg.

d) *Diàleg intergeneracional.* Gairebé el mateix es pot dir del diàleg entre grans i joves. Potser la possibilitat i la pràctica d'aquest diàleg pot fer recuperar l'esperança als grans. En aquest sentit, és positiva no tan sols la tolerància i la comprensió sinó la convivència que ajudi a madurar la gent.

Propostes de reformisme eclesial

Una sensibilitat eclesial molt peculiar s'obre camí entre els participants: agraeixen i reben la fe com un gran do. Accepten l'Església com la transmissora i com el marc de la nostra fe. Això no vol dir que no vegin les tensions que troben els cristians en el seu camí i, fins i tot, les

contradiccions que envolten el caminar de la mateixa Església. Es comprovà la tensió que es produeix a l'hora present, en què cal assumir sense complexos la identitat cristiana i superar alhora la distància en què es troba la gent respecte de la institució eclesial: distància deguda a experiències de signe molt divers, però que han creat desconfiança envers l'Església i també indiferència religiosa o agnosticisme. La distància a l'interior de l'Església entre «oficial» i «real» crea problemes teòrics, que tenen la seva arrel emblemàtica en el cas de Galileu, i també pràctics, com és el cas de la moral familiar i sexual. Aquí cal pensar solucions més evangèliques, que no pas la de salvar els principis sense acompanyar la gent.

En el marc d'aquesta «nova sensibilitat eclesial», que suposa la llibertat d'esperit –no pas anar per lliure en la vida religiosa–, es van suggerir criteris sobre la manera d'estar eclesial:

a) *L'Església que celebra el misteri de Crist*. Cal que es manifesti i es potenciï la grandesa de la litúrgia cristiana, i que se'n derivi el testimoni dels cristians en el món.

b) *Estil eclesial*. Cal que les actituds eclesials no condicionin negativament la transmissió del missatge evangèlic. Que l'Església no estigui ni a la defensiva, ni es presenti massa segura. Qui mai no s'equivoca apareix com a poc humà, perquè hi ha falses seguretats que amaguen inseguretats.

c) *Acompanyament*. Cal una Església senzilla que tingui, com Jesús, l'autoritat de la Paraula evangèlica; que escolti la gent, que conversi amb ella i que l'acompanyi. Cal testimoniar fraternitat i donar veritable esperança.

1. Propostes que intenten oferir formes de vida concreta a la gent

a) *Àmbits de transcendència*. Aquí s'inscriví, en primer lloc, la proposta àmpliament compartida que correspon al model de «divisió de funcions», seculars i transcendents, amb la necessitat que l'Església mostri espais i temps de gratuïtat i transcendència. Llocs o àmbits en els quals el ciutadà comú pugui participar del do gratuït de Déu, perquè és aquest do transcendent el millor que l'Església pot oferir al món.

Els participants coincidiren en la necessitat que aquests àmbits d'oració personal i litúrgica siguin sostinguts i animats per comunitats contemplatives que obrin als homes i les dones el ritme compassat i

serè de la lloança de Déu i la súplica per les grans necessitats dels homes. Aquests àmbits no són concebuts, per tant, com a llocs d'evasió, sinó com a contrapunt de la vida que promet i fa experimentar que Déu acompanya sempre la vida humana: l'acompanya en la joia com en el dolor.

b) *Formes de vida i valors.* Cal potenciar aquelles formes de viure que els homes necessiten veure realitzades, almenys inicialment. No pas com a idees sinó com a ideals viscuts personalment i comunitària. En el marc d'aquest caliu i a la llum d'aquest testimoni d'exemplaritat, els joves podran surar com a cristians, sense «cremar-se» tot d'una. De manera semblant a la proposta d'espais d'interiorització transcendent, cal igualment proposar espais d'acolliment que ofereixin valors i formes de vida.

Per això, per poder-ho cultivar, cal adonar-se de tot allò que hem provat i que sabem que personalitza i promou la identitat cristiana: grups de joves, moviments evangelitzadors, formes de vida clares i senzilles... No podem menyspreuar res del que en el nostre món funciona i és positiu. Més aviat ens cal un esperit de col·laboració i de complementació, com ho postula el Pla Pastoral de la Diòcesi de Barcelona. Això permet de superar el ghetto i la intempèrie o «orfenesa» dels joves. Amb un llenguatge natural, cal saber «contagiar» l'orientació cristiana, fins i tot en temes difícils com la sexualitat i tot allò que condueix a fer opcions humanes de qualitat.

2. Propostes relatives a la dimensió intel·lectual del Cristianisme

Atès que, de fet, el nostre catolicisme presenta encara elements de formulació intel·lectual poc presentables, ens cal:

a) *Coratge intel·lectual.* Un cristianisme que assumeixi en alt grau la llibertat d'esperit i el coratge intel·lectual, capaç d'explicar les coses de la religió i la vida a la gent comuna: tant als «de missa» com als allunyats. El coratge intel·lectual té en compte tant la racionalitat que delimita i valora les qüestions religioses com de la fe que les il·lumina.

b) *El paper dels teòlegs.* Han d'explicar a la gent d'avui el do diví de la fe: la seva plausibilitat i els seus continguts i sentit. Ho han de fer de manera semblant a com ho va fer Jesús: amb la paraula viva que correfereix, a base de comunicar la joia i l'esperança que es desprenen del tresor amagat.

c) Cal repensar, a cada generació que accedeix a la societat, la presentació de Jesús, verídica i atractiva. ¿Caldria un catecisme català que es pogués posar en mans de tots, senzills i intel·lectuals? Calen escrits en la forma i l'estil d'assaig, que donin un marge de reflexió al qui llegeix, per contribuir a la seva maduresa. Cal potenciar la cultura religiosa, no tan sols la catequètica. Cal fer-ho en qüestions «de frontera»: entre cristianisme, d'una banda, i ètica, ciència, literatura, arts, de l'altra. Perquè hi ha temes candents.

III CONCLUSIONS

Patronat de la Fundació Joan Maragall

1. Diagnòstic

La difícil inculturació del cristianisme en la modernitat

Podem partir d'un punt major: el cristianisme té dificultats per inculturarse en el món de la modernitat i, en concret, en la tecnocultura actual. Aquest desajustament entre cristianisme i societat actual es reflecteix en una forta inclinació a la indiferència religiosa. Assistim al fet que les joves generacions que han accedit els darrers anys a la universitat són les primeres que, a Catalunya, han deixat de rebre massivament ensenyament religiós o catequesi. El desajustament es reflecteix també en el fet que, malgrat que avui hi hagi una expectativa de certes formes de religiositat i, fins i tot, una acceptació més generalitzada de Déu o de Crist, no s'acaba de produir l'encaix entre la manera de viure la fe en l'Església i la societat catalana. Laics i clergues es pregunten com s'ha d'emetre i de fer creïble la veu de l'Església; com s'ha de fer una presentació positiva, càlida, del cristianisme, sobretot de cara als joves i als «allunyats».

Les relacions complexes entre cristians i modernitat

Avui continua pendent aclarir el debat entre cristianisme i modernitat a Europa i, encara més, al nostre país. Calen postures que siguin, per una banda, d'acceptació més franca de les realitats positives aportades per la modernitat; des dels ideals de racionalitat i llibertat fins a

l'emancipació de les classes socials oprimides, la promoció dels drets humans, de la democràcia i d'una praxi de convivència, respecte i tolerància, sense oblidar la gran expansió de la ciència. D'altra banda, calen paraules més clares, ja siguin de crítica als punts negatius del procés no acabat de la modernitat, ja siguin de valoració objectiva de la situació de l'Església i de l'evolució del nostre temps.

Suggerim tres actituds ambigües que, des de l'Església, miren la modernitat, indicant les actituds correlatives més correctes:

1. *Hi ha estaments eclesiàstics que semblen massa atrets pel model d'estat confessional europeu, que privilegiava la religió i l'Església.* Cal una franca acceptació del joc democràtic i dels autèntics valors de la modernitat, que constitueixen el subsòl de la nostra societat: llibertat, drets humans, democràcia, societat pluralista, avanç científic i tècnic (no cientisme), valors cívics i ètics del poble, justícia social, tendències igualitàries, també pel que fa a la dona. Reconèixer, assumir i potenciar tot aquest fruit positiu de la modernitat va ser el missatge de *Gaudium et Spes*. Ha de ser també avui la postura d'una Església al costat dels pobres, amenaçats de convertir-se en una massa marginada de les societats desenvolupades. No oblidem l'objectiu social d'emancipació dels oprimits, propi de la Segona Il·lustració!

La Fundació Joan Maragall té com a objectiu potenciar amb franquesa, sense reticències, aquesta frontissa positiva entre el món de la fe i la modernitat.

2. *Algunes minories de militants i intel·lectuals han fet un gran esforç, en la línia de Gaudium et Spes, per fer possible la inculturació del cristianisme en la modernitat.* Potser alguns experimenten certa fascinació respecte d'una imatge de modernitat, com si fos un ideal de referència perfectament acabat; com si no visqués contradiccions, ja que més que un concepte rodó és un procés, i un procés que ha entrat en crisi (per molts anomenada «postmodernitat»); com si, en definitiva, no necessités ser batejada (il·luminada) com totes les criatures humanes.

Inserits en el món intel·lectual que cerca de resoldre-les, ens adonem de les contradiccions del procés de la Modernitat: Que cerca la màxima racionalitat, però que es veu desbordada per l'irracionalisme (en el terreny pràctic, l'irracionalisme d'amenaçar l'equilibri ecològic; en el terreny especulatiu: Nietzsche, la «cultura de les aparences o de la vida-espectacle», i també l'irracionalisme de les sectes religioses).

Que anhela la màxima llibertat, però que ha tastat els fruits de la tirania, i també de l'imperialisme econòmic. Que vol construir la fraternitat i la igualtat, però que ha vist com apareixien en el seu si la xenofòbia, la guerra fratricida i el menyspreu a la condició de la dona, com també ha vist frenat el procés cap a la igualtat per la formació implacable d'una humanitat de dues mesures: un món confortable i exclusiu, enfront dels dos terços de la humanitat desproveïts dels recursos d'alimentació, vivenda i drets humans...

3. *En concret, el cristianisme topa amb dos punts recurrents en el procés de la modernitat, i que, en última anàlisi, afecten l'afirmació de la paternitat universal de Déu.*

El primer és la concepció purament economicista dels processos econòmics, que –quan no permet l'entrada d'altres factors correctors– condueix a l'anomenat «capitalisme salvatge», tendent a fer una societat privilegiada i exclusiva dins d'un marc molt extens d'humanitat marginada. Davant aquesta amenaça real, l'Església, que vol estendre la bona notícia que Déu estima tots els homes, no només s'ha d'arreglar amb els pobres sinó que ha de ser *Poble de Déu dels pobres*, no pas com un tancament exclusivista sinó per garantir la salvació i la solidaritat a tothom.

El segon punt és que hi ha moments i sectors de la modernitat en què es pensa i es vol realitzar un món on la hipòtesi Déu no sigui necessària: no només des d'un punt de vista metodològic –on fóra veritat que l'anàlisi científica no ha d'operar amb la magnitud «Déu»– sinó en el terreny real. Com si Déu fos sobrer per als objectius de la humanitat: la interrelació que s'expressa com a respecte, reconeixement, amicitat i amor; els drets humans; el trilema llibertat, igualtat, fraternitat; el fonament darrer i l'horitzó de l'aventura humana i de la societat, etc.

Per això, volem viure a fons el cristianisme i alhora afirmar les nostres arrels greco-romanes i europees. Volem defensar la llibertat: aspirarem a trobar un tipus de presència pública del sagrat, de Déu i de l'Església en la societat que, sense enyorament de l'estat «confessional», respecti la millor herència del «moment liberal» de la cultura europea. Volem mantenir la *unitat del món visible i del món transcendent* amenaçada en molts moments de la nostra història; trencada fins i tot en les concepcions del món i en la realitat de la vida; encara que desitjada per aquelles manifestacions de l'art que imaginaven la humanitat sota l'abraçada de Déu Pare (Schiller i Beethoven, Dickens, Dostoievski i, a casa nostra, Maragall i Gaudí).

4. *El conjunt del poble cristià. O bé rau dins els límits de la societat de consum: en l'individualisme competitiu i permissiu, que valora més el tenir que l'ésser, propi de la tecnocultura, darrera forma de la modernitat a Occident. O bé es manté en àmbits tradicionals, al marge de la modernitat.*

Es per a la primera part de la disjuntiva on cal un aprenentatge serè i aprofundit d'un cristianisme no pas reduccionista ni *light*. Capaç de donar identitat –no pas fanatisme– a uns cristians que cerquen l'ésser abans que el tenir béns: cerquen ser fills de Déu, segons l'esperit i la pràctica de les Benaurances. Aquí calen les comunitats no solament acollidores sinó formadores de cristians, que –vista la situació de la societat– renoven el seu abast missioner, anant a cridar i cercar els qui són lluny.

2. Propostes

Un veritable esperit de diàleg és necessari de cara a un doble objectiu: la maduració de la fe de molts cristians, d'una banda, i l'evangelització, amb l'enriquiment qualitatiu de la cultura, de l'altra. Per parlar amb realisme del diàleg entre fe i cultura, cal situar-lo sobre el teló de contrast de l'apartat anterior, que dóna un mínim de comprensió del que cal esperar de cada part del diàleg: d'un cristianisme comprensiu de la cultura moderna, amatent però a il·luminar-la i elevar-la amb la llum de l'Evangelí. Dels agents de la cultura de la societat catalana, i dels seus representants públics i privats. A tots ells els demanaríem el respecte a la llibertat religiosa, consistent, en la pràctica, a no negar un valor antropològic reconegut, com és ara la religió.

Per a la fluïdesa i comunicació del diàleg proposaríem:

A. Per part de l'Església

Quant als criteris i l'estil del diàleg entre fe i cultura

1. Cal una *bona pedagogia de la fe*, per tal que arribin realment als destinataris el missatge i els elements doctrinals que es vulguin transmetre. No és només qüestió de llenguatge, sinó de tenir clars aquells punts relatius a la fe, a la seva celebració, a la forma de viure i de pregar i a la moral que voldríem fer arribar prioritàriament al poble.

Per obtenir un bon resultat d'aquest esforç pedagògic, cal –com s'ha dit ja en la segona part–, a més del do de la fe arrelat en la intel·ligència, en l'afecte i en l'acció, una gran dosi de coratge intel·lectual, de discerniment, de llibertat d'espirit i de consciència històrica. Això comporta inevitablement el reciclatge dels anomenats agents de la pastoral.

2. Acceptar el *paper de sal de la terra i de llum del món*, no pas de darrera instància de poder, en la societat actual. Vol dir fer l'aprenentatge de la normalitat democràtica, això és, trobar el punt de presència pública normal, respectuosa i no acomplexada, en la societat pluralista. No volem ni la intempèrie, ni el ghetto, ni l'antiga cristianitat, sinó les formes de vida cristiana recolzades en l'àmbit comunitari; formes de vida i valors que tenen relleu social, ja que tenen un abast universal.

3. Vigilar de *no fer una subcultura cristiana autosuficient*, que només tingui valor intramurs de la pròpia cleda. Un exemple punyent: tant de bo que, quan se celebri l'Eucaristia, el capellà parli perquè l'entenguin també els que habitualment no hi van.

4. Cal que l'Església sigui *capaç d'escoltar la situació real de la gent*: presentant el rostre de la comunió, acollidora i acompanyant, i no el d'una institució llunyana, que o bé resta massa segura d'ella mateixa, o bé se situa a la defensiva, com si estigués amargada o ressentida, cosa que priva de comunicar esperança.

5. Connectar amb la *fibra religiosa de la gent*, que desborda el marc confessional. Cal superar la distància entre el gran tant per cent de gent que creu en Déu i el petit tant per cent que practica. Això suposa: a) ensenyar la gent a fer l'experiència de Déu a partir del que és la seva vida (la pregària i celebració també s'han d'«inculturar»); b) presentar el cristianisme cristocèntric, més que eclesiocèntric, i vacunar la gent contra l'obstacle eclesiològic, procurant que no s'escandalitzi de certs comportaments eclesiàstics; c) cal una estratègia adient per arribar al jovent i per augmentar el nivell de cultura religiosa.

Pel que fa als mitjans

1. És essencial intensificar la *pastoral de la compassió i del compartir*, és a dir, intensificar la presència de l'Església i dels cristians al costat dels pobres, tot intercanviant amb ells la manera senzilla de viure i la forma de vida de Crist, amb l'esperança i el sentit de comunió que brolla de la fe.

2. Oferir a joves i grans els anomenats *espais de transcendència*, on la gent pugui assolir aquella dimensió contemplativa que les preses i la competitivitat de la societat nega. En l'esforç generós per arribar al jovent, i a més dels esmentats espais de transcendència, sembla adient la promoció: a) de *moviments evangelitzadors* que actualitzin els objectius de l'Església missionera, a partir de la fe pensada i viscuda en els ambients i medis on més s'hauria d'«inculturar»: universitaris i obrers; professionals (i/o intel·lectuals); i b) de *centres catequètics majors i centres de formació d'adolescents* i joves (com CCU, Berchmans i molts d'altres) que, a Barcelona ciutat i en les principals ciutats catalanes, permetin l'acolliment i la formació d'un nombre notable d'adolescents i joves, els més afectats per «l'analfabetisme religiós». La creació d'espais càlids (entre el club i l'àmbit formatiu) sembla una resposta adient a l'anomenada «orfenesa» de l'adolescència i joventut.

Tot això respon a una concepció global d'acord amb el que es va dir en la Jornada del 28 de novembre, i que podríem sintetitzar així: dins la sèrie de veritats del cristianisme, *els misteris de la vida de Crist* (menjar amb els pecadors, guarir, perdonar, compartir el pa del menjar quotidià i el Pa de la Vida) *s'ofereixen als homes com a formes majors de vida evangèlica* amb valor exemplar per a tots els que les vulguin seguir. Aquestes formes de vida poden ser objecte d'aprenentatge. Aprenentatge d'oració, de perdó, d'esperit comunitari, etc. L'aprenentatge pot ser realitzat en el si de la família o en el de la comunitat cristiana. L'acompanyament que la comunitat fa de la gent ha de culminar en l'oferiment visible i pràctic de la forma de viure de Crist. Aquest oferiment no és tan sols doctrinal sinó que ha d'aparèixer visiblement en les comunitats acollidores, per poder convertir-se en una guia pràctica dels que fan l'aprenentatge.

B. Per part de la Fundació Joan Maragall

La Fundació Joan Maragall pren consciència que li pertoca una part en la responsabilitat de promoure la difícil inculturació de la fe en les noves circumstàncies que viu la nostra societat, sense caure en el parany de segregar una subcultura cristiana només per a ús dels ja convençuts. Dins d'aquest marc general, apuntem les següents línies d'actuació:

Quant a l'estil

1. La pròpia identitat cristiana ha de presidir el diàleg de la Fundació amb les diverses instàncies culturals, per tal que mai no es perdi el clima de *racionalitat, llibertat i transcendència*, que voldríem que fos distintiu nostre.

2. No manipular mai la cultura ambient en el sentit d'idealitzar-la, o de menysprear-la, sinó *fer-nos presents* amb sentit receptiu, gratuït i constructiu, amb el llevat de l'Evangelí.

Quant als mitjans

1. Continuar el diàleg fe i cultura a través dels mitjans que, fins ara, l'han propiciat: *llibres, quaderns, simposis* que acullin professors i alumnes universitaris... No som tant una empresa que organitza actes com una Fundació que promou encontres i lloc de diàleg.

2. *Ajudar a formar minories intel·lectuals cristianes, a través de beques d'estudis, premis i dels mitjans de trobament amical i de debat cultural esmentats en el paràgraf anterior.*

3. *Fomentar el diàleg intercultural*, que es preveu que sigui decisiu a Catalunya entre el final d'aquest segle i el començament del proper. ¿Quin tant per cent de gent d'altres cultures, d'altres religions, serà present a la Catalunya del 2020? Semblantment es pot dir del diàleg intergeneracional.

En resum: volem fer camí juntament amb institucions similars a la Fundació Joan Maragall, convençuts que cal un esperit de comunió entre grups i institucions diverses, que es retroben en un ambient de respecte i col·laboració, ja que és immensa la tasca de preparar amb humilitat i agraïment el Regne de Déu que és a prop.

No volem canviar el món des de les idees, sinó que ens reconeixem plenament arrelats en la vida. No volem erigir-nos en consciència elitista del nostre món, sinó que en formem part amb joia i amb el dolor que precedeix tot infantament. Senzillament, volem pensar i viure la fe que actua per l'amor en la societat actual, sabent que aquesta preuada arrel cristiana enclou tanmateix actituds que van des del bon humor que ens dóna la confiança en Déu, fins a l'aliança, no gens contra natura, entre racionalitat i transcendència, entre contemplació gratuïta i acció concreta per humanitzar l'entorn.

Tal vegada no és gaire el que podem fer. Sabem, però, que si no ho defugim haurem estat fidels a la tasca de preparar el Regne que no és

d'aquest món, i que cal que s'anticipi en aquest món si volem una convivència plenament humana. Caldrà que s'anticipi, però, amb la iniciativa de Déu i amb l'esforç de tots els homes de bona voluntat.

Novembre de 1992-maig de 1993

FUNDACIÓ JOAN MARAGALL
CRISTIANISME I CULTURA

Editorial Claret

